

א. על השירים מאת ריינר מריה רילקה
א. על השיר של היינריך היינה "לורלי" (עמוד 5)

1. יום סתיו

Rainer Maria Rilke

רינר מריה רילקה

Herbsttag

יום סתו

Herr: es ist Zeit. Der Sommer war sehr groß.
Leg deinen Schatten auf die Sonnenuhren,
und auf den Fluren laß die Winde los.

הגיע זמן. הקיץ רב מאד.
אלי, שים את צלך על שעון-שמש,
שחרר את הרוחות אל השדות.

Befiehl den letzten Früchten voll zu sein;
gieb ihnen noch zwei südlichere Tage,
dränge sie zur Vollendung hin und jage
die letzte Süße in den schweren Wein.

הוסף יומים דרומיים – העת
לפרי האחרון כדי שיגיע
לשלמותו, אשך אותה יביע
מתקו האחרון ביון כבד.

Wer jetzt kein Haus hat, baut sich keines mehr.
Wer jetzt allein ist, wird es lange bleiben,
wird wachen, lesen, lange Briefe schreiben
und wird in den Alleen hin und her
unruhig wandern, wenn die Blätter treiben.

למי שאין לו בית – אין טעם לשאף,
דין הגלמוד - לעד בודד ללכת,
לדגר על התכתבות לעד נמשכת,
בתוך שדרות לתעות הלוך ושוב
בחצר מנוחה, אפוף שלכת.

1902

תרגם לעברית - אדולף גומן

במבט ראשון, שלושה בתי שירו של ר.מ.רילקה "ערב סתיו" נראים נטולי אחדות. אכן, אם הקיץ היה ארוך, מדוע להוסיף עוד יומיים "דרומיים" כדי שהפירות יהפכו למושלמים? ואיך שייך לעניין גורלו של הנודד חסר בית בודד (שכזה רילקה היה בחיים)? למעשה, כמובן, זה לא כך. נראה לי שהמשורר השמיט בכוונה את אותו ביטוי פעמיים. איזה ביטוי, איפה ולמה? מה הפירוש האמיתי של השיר הנפלא הזה? נראה לי שהביטוי "אבל, אם" הושמט פעמיים בתחילת הבית השני והשלישי. המשורר שבר בכוונה את רצף המחשבות כדי שהקורא עצמו ימלא אותו. מודרניסטים משתמשים לרוב בטכניקה זו. בשירה הרוסית, אוסיפ מנדלשטאם השתמש בה לעתים קרובות. ופירוש השיר נראה לי כך: אדוני, הקיץ היצירתי שלי היה ארוך, ואתה כבר יכול להראות לי את היום האחרון שלי. אבל, אם אתה תיתן לי שנתיים נוספות של חיי יצירה, אז פירות עבודתי יגיעו לשלמותם ולטעם עדין של היין המושמר שנים רבות. אבל אם לא, אשאר לנצח נודד אומלל ללא קורת גג."

נ.ב. באתר "Gedichte Forum" "פורום השירה" (גרמנית), מאמר זה סומן כ"יש לשים לו תשומת לב מיוחדת."

אדולף גומן (2020)

2. שיר הקבצן

שיר הקבצן

Das Lied des Bettlers

Ich gehe immer von Tor zu Tor,
verregnet und verbrannt;
auf einmal leg ich mein rechtes Ohr
in meine rechte Hand.
Dann kommt mir meine Stimme vor
als hätt ich sie nie gekannt.

אני נרטב, נשרף ונשחק
עובר משער לשער;
ביד את אזני סגרתי חזק;
ממנה לשמע נבצר.
ואז קולי מפה בי, זעק;
קזה הוא לי לא מקר.

Dann weiß ich nicht sicher wer da schreit,
ich oder irgendwer.
Ich schreie um eine Kleinigkeit.
Die Dichter schreien um mehr.

ומי זעק, לי לא מובן:
אני, מישהו אחר?
אני זעק על דבר קטן.
(לא כך זעק משורר).

Und endlich mach ich noch mein Gesicht
mit beiden Augen zu;
wie's dann in der Hand liegt mit seinem Gewicht
sieht es fast aus wie Ruh.
Damit sie nicht meinen ich hätte nicht,
wohin ich mein Haupt tu.

הזזתי את כף ידי - פני
עם שתי עיני בתוכה,
ותחת משקלה הכבד מדי
אני חש כמעט בבטחה,
שלא יחשבו שלראשי, אבוי,
אין מקום למנוחה.

1906

תרגם לעברית - אדולף גומן

ישנם ניסיונות באינטרנט לפרש את משמעותו של שיר זה, אך הם מתייחסים לרעיון הכללי הנטמן בו ולא לתוכן הספציפי של חלקים בודדים בטקסט.

לדוגמה, אולגה סדקובה [1] כותבת: "אמנות חדשה כדרך להיות היא דרך של קיום קבצני חדש, וביחס למציאות עם שמה הישן, אך עם משמעות מבוררת, היא נוקטת עמדה אנטי-חיקויית. רילקה מכנה את רעיון האמנות כחיקוי של המציאות דעה קדומה, רעיון של אמן כמפגר או ילד "שמחקה" מבוגרים. מדעה קדומה זו, לפי רילקה, באות חובבנות ומגמתיות. למעשה, הוא בוחר - כפוריים ביותר - באזורים של עוני הגדול ביותר. גיבוריו מקופחים: חלשים, חולים, מתאבדים, אהבים נטושים. יתר על כן, הם נבחרים לא כאובייקט לחמלה, אלא כמודל, כדימוי. רילקה ממשיך בגישה של בודלר, שאת מניעו מסוג זה הבין לעומק: לא כזעזוע אנטי-אסתטי, אלא כמחווה של רחמים."

סלבדור אכאבאריה [6] אומר בהרצאתו: "בנוסף לתחושה הקוסמית, בכל עבודותיו של רילקה יש אהדה אנושית, רחמים, חמלה שמתגברים על הסבל הגדול ביותר ופונים לכל היצורים הסובלים." רודולף פלצלר [12], מנתח את עבודתו של רילקה, מציין: "תחום העניין השני הוא מאבקם של אנשים. שוב, רילקה שם את תשומת ליבו בעיקר על יחידים, והביע את נקודת מבטו דרך עיניהם של אנשים בדוּיים. Das Lied der Bettler הוא דוגמא לשלב זה. בשיר זה רילקה מתאר את צמאנו של הקבצן לאחוז בגאוותו בעולם המבקש לזרוק את הכל. הוא מתמקד בקונפליקט פנימי, ומאפשר לעולם החיצוני לראות רק את החוץ. זה נעשה כמעט בצורה קסומה, בפזיזות. לעתים קרובות רילקה משתמש בדוגמאות כאלה כדי להתאבל או לתאר את מצבם של המזל של החלשים ביותר בחברתו.

יוהן היינר [2] מאמין כי "כבר מההתחלה הדחף לחיפוש הרוחני של רילקה היה חלומו של הנוצרי המושלם, החיים שהוכרזו על ידי ישו בדרשת ההר."

רעיון זה מהדהד בהערת שוליים לתרגומו מאת מייקל ר. ברץ [3]: "אני מאמין שהשורה האחרונה עשויה להיות התייחסות להצהרה שנשא ישו הנוצרי בבשורות: לשועלים יש מאורה משלהם, אבל לא היה לו איפה להניח את ראשו. רילקה אולי התכוון גם לכך שישו אמר שמה שמישהו עושה "לקטן מהם", הם גם יעשו לו."

יש הרבה תרגומים באינטרנט, מהם תוכלו לקבל מושג כיצד נתפסים קוויו של רילקה על ידי מחבריהם. בקריאת שיר מתעוררות מספר שאלות. נראה כי אין ספק שאנחנו מדברים על אדם עני שנאלץ לשוטט בכל מזג אוויר, בלי שום מקום בו יוכל להניח את ראשו. אבל

- על מה הוא צועק?
- מדוע הוא מזכיר משוררים, מדוע ועל מה הם צועקים?
- מדוע הוא מכסה את אוזנו (האחת) בידו?
- מדוע, כשהוא מכסה את פניו בידו, הוא מרגיש תחושת שלווה?
- מה המשורר רוצה לומר?

השאלה הראשונה מעלה את התשובה: הוא מבקש נדבה. זה מה שחלק ממתרגמים חושבים בעת קריאת השורות

Ich schreie um eine Kleinigkeit.
Die Dichter schreien um mehr.

- A. E. Flemming [4] (Englisch) - א.א. פלמינג [4] (אנגלית)
*I cry for a pittance to sustain me,
The poets cry for more.* אני בוכה בשביל נדבה כדי לקיים את עצמי
המשוררים בוכים על יותר.
- Vyacheslav Kupriyanov [5] (Russische) - ויאצ'סלב קופרייאנוב [5] (רוסית)
*кричу я, чтоб дали хоть что-нибудь.
А крик поэтов — велик.* אני צועק שיתנו לי לפחות משהו.
זעקת המשוררים גדולה
- Michael R. Burch [3] (Englisch) - מיכאל בורצ' [3] (אנגלית)
*I implore a trifle;
the poets cry for more.* אני מתחנן לזוט;
המשוררים בוכים / דורשים יותר.
- Walter Arndt [13] (Englisch) - וולטר ארנדט [13] (אנגלית)
*I cry for a bagatelle;
The poets cry for more.* אני בוכה על בגטלה / דורש לעצמי זוטה
המשוררים בוכים / דורשים יותר.
- Moshe Atar (Etinger) [9] (Hebräisch) - משה עטר (אטינגר) [9]
*אָנִי צוֹעֵק עַל מַה-בְּכָךְ,
פִּיטֵן יִתְבַּע יוֹתֵר* אָנִי צוֹעֵק עַל מַה-בְּכָךְ
פִּיטֵן יִתְבַּע יוֹתֵר
- Daniele Benedetti [9] (Italienisch) - דניאל בנדטי [9] (איטלקית)
Poeti gridando chiedono di I più משוררים צועקים / מבקשים עוד
(השורה הקודמת אבודה במקור, כנראה "אני
צורח / אני מבקש קצת")
- Eukanaa Ferras [7] (portugiesisch) - אוקאנה פרס [7] (פורטוגזית)
*intensiviert das Drama sogar:
Eu clamo por qualquer coisa à toa.
Os poetas clamam por mais.* אפילו מעצים את הדרמה:
אני בוכה על שום דבר,
משוררים בוכים על דברים יותר גדולים

אבל אז נשאלת השאלה: מדוע גיבור השיר, המבקש נדבה, לא רוצה שאיש יידע שאין לו גג מעל הראש?

מתרגמים אחרים מעדיפים לתת תרגום מילולי, מבלי לציין לאילו "זוטות" הכוונה:

- Cliff Crego [14] (Englisch)
*I'm screaming about next to nothing, really.
Poets scream about more.*
- Salvador Echavarria [6] (Spanisch)
*Grito por una insignificancia.
Los poetas gritan por algo más.*
- Evgeny Vitkovsky [8] (Russische)
*О малости малой кричу у ворот,
чуть о большем — кричит поэт.*
- קליף קרגו [14] (אנגלית)
אני ממש צועק על שום דבר, באמת.
משוררים צועקים לעוד.
- סלבדור אחבריה [6] (ספרדית)
אני צורח על משהו חסר משמעות.
משוררים צועקים על משהו אחר.
- יבגני ויטקובסקי [8] (רוסית)
אני צועק על דבר קטן בשער,
המשורר צועק על דבר קצת יותר גדול.

לא ניתן לקבל תשובה לשאלות אחרות, אפילו לא רמז. נצטרך להציע פרשנות משלי.
לדעתי משמעות השיר היא כדלקמן:

אני גם משורר (אולי לא גדול), עני, אבל גאה. יש בי קולות שמעולם לא ידעתי שהם קיימים. אך כדי לשמוע אותם, אתה צריך לעצום את האוזניים (לפחות באופן חלקי, כמו שהזמרים עושים לפעמים כדי לבדוק איך הקול שלהם נשמע "מבחוץ") ולהקשיב פחות למה שאחרים אומרים. מספיק לכסות את פניך בכף ידך, ואז תתרכז ותירגע. גיבור השיר אינו מבקש דבר; בדיוק כמו משוררים אחרים, הוא צורח כדי שישמעו אותו אנשים, גם אלה המרוחקים מהשירה. אולי דברי משוררים אחרים, יותר גדולים ממנו, יותר חשובים, אך גם קולו הוא חשוב. (מעניין שרילקה משמיט בכוונה את המילה "גדולים" כשמדבר על משוררים אחרים, וכך מסתיר את העובדה שגיבור השיר עצמו הוא משורר.)

מקורות:

1. <http://www.olgasedakova.com/Poetica/259>
2. http://www.ekir.de/pti/Downloads/Rilke_und_Franz_von_Assisi.pdf
3. <https://hellopoetry.com/poem/3733393/rainer-maria-rilke-the-beggars-song-translation/>
4. <https://www.thereader.org.uk/featured-poem-the-song-of-the-beggar-by-rainer-maria-rilke/>
5. <https://stihi.ru/2011/09/22/4338>
6. <http://www.materialdelectura.unam.mx/index.php/poesia-moderna/16-poesia-moderna-cat/119-052-rainer-maria-rilke?start=1>
7. <https://www.facebook.com/prosaversoearte/posts/2017602294961169/>
8. http://rilke.org.ua/verses/bilder2_2_ru.html#lieddesbettlers_vitkovskiy
9. <https://benyehuda.org/read/9625>
10. https://www.ruthnetzer.com/image/users/182625/ftp/my_files/pdf/%D7%94%D7%97%D7%99%D7%9D%20%D7%9B%D7%92%D7%A2%D7%92%D7%95%D7%A2%20-%20%D7%A8%D7%95%D7%AA%20%D7%A0%D7%A6%D7%A8.pdf?id=8417112
11. <https://www.metalgermania.it/traduzioni/extramensch/das-lied-des-bettlers/>
12. <https://www.gradesaver.com/rainer-maria-rilke-poems/study-guide/analysis>
13. <https://books.google.co.il/books?id=sTwNYG9qvFsC&pg=PA18&lpg=PA18&dq=rilke+das+lied+des+bettlers+analysis&source=bl&ots=GFPgQBPS7t&sig=ACfU3U0aMufNEzi5lRgmL4lnbqfcKX3PGQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwjJmrXV7d3qAhVMz4UKHdfsBI8Q6AEwEXoECAoQAQ#v=onepage&q=rilke%20das%20lied%20des%20bettlers%20analysis&f=false>
14. <http://picture-poems.com/rilke/voices.html#The%20Beggars's%20Song>

Heinrich Heine

Loreley

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,
Daß ich so traurig bin;
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar
Ihr gold'nes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr gold'nes Haar.

Sie kämmt es mit gold'nem Kamme,
Und singt ein Lied dabei;
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe,
Er schaut nur hinauf in die Höh'.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Loreley gethan.

1824

היינריך היינה

לורלי

אני לא מבין מדוע
ספור אותי עוצב -
שתיק, בדי ותמוה -
ואת רוחי לא עוזב.

הרין זורם לו בשקט;
אפל, קר אור הרים,
ורק פסגה נדלקת
בשמש-דמדומים.

ברום הסלע יושבת
יפהפיה אין כמותה;
שכמית זהב מהבהבת,
את זהב שערה מבליטה.

בפז מסרק סורקת
אותו ושרה שיר;
מנגינתו מרתקת,
לחננו פלאי ואדיר.

חותר בסירה גולשת
מקשיב לה בכאב גדל;
הוא לא מביט על האשד,
הוא רק אל על מסתפל.

בסוף החותר מול הסלע
יטבע עם הפלי, ודאי,
לקה גרמה שירת פלא,
שירה של לורלי,

תרגום של אדולף גומן 2017-2024

15 תרגומים לעברית

<https://mymilim.info/?p=3446>

שיר "לורליה" מאת היינריך היינה

הרשימה הזאת היא פרי דמיוני ואינה מתיימר להיות יותר מזה.
אבל עדיין...
בזמן עבודתי על תרגום שירו של ג' היינה "לורלי", הקדשתי תשומת
לב מיוחדת לשמירת התבנית הקצבית של הטקסט (כמו שפע של
מילים קצרות בהתחלה, מילה ברוב שורה מלא בסוף הבית השני,
המפרידה בין תיאור הנוף לבין האגדה עצמה, שינויי משקל וכדומה).
ולנגד עיני עלתה תמונה ויזואלית, שאותה אני משחזר להלן בצורה

של דיאגרמה, שבה הסיפרות מציינות את מספר ההברות בכל שורה של כל בתי המקור.

שיר "לורלי" מאת היינריך היינה

מספר הברות בשורה

	הבתיים						השורות
	6	5	4	3	2	1	
חרטום וירכתי הסירה	9	\ 8	8	8	8	/ 8	9
תנועות משוטים במים	7	7	\ 6	6	6	6	6
מפלס המים	8	8	8	8	8	8	8
מקום ההתרסקות		= 8					
הסלעים בנהר	6	/	\ 7			7	6
			\ 6	6	/		

כשדמיינתי את המספרים האלה כגובה של מקום מסוים, נתתי להם הפרשנות הבאה:
 - השרשרת בשורות הראשונות 9-8-8-8-8-9 דומה לצללית של סירה;
 - השורות השניות מתארות משיכות משוטים עמוקות, אחידות כמעט עד הסוף (החותר לא רואה את אשדי-הנהר);
 - כפי שניתן לראות מהשורות הראשונות, 8 - הוא עומק תחתית הסירה;
 בשורות מספר שלוש הסיפרות הזרות (גם 8) מתארות את מפלס המים, - והשורות הרביעיות מתארות את שְׁנֵי קרקעית הנהר הסלעית. ברגע, שבו גובה של תחתית הסירה ושל הסלע הופכים שווים (בית 5), מתרחש האסון.
 אני, כמובן, לא מניח שהיינה חשב על הדימוי כזה, אבל האורך הקבוע של השורות השלישיות והתארכות פתאומית של השורה השלישית בבית החמישי (כרמז על האשד הרחב בנהר) ייתכן שנעשו בכוונה.

אדולף גומן 2024